

NEKE KARAKTERISTIKE ODGOJA U OBITELJI I PONAŠANJA UČENIKA

Ljiljana Mikšaj Todorović

Originalni znanstveni rad

Fakultet za defektologiju
Sveučilišta u Zagrebu

UDK: 376.58

Daira Bergam

Osnovna škola "Miloje Pavlović"
Zagreb

Sažetak

Cilj rada je da se utvrdi povezanost između nekih karakteristika odgoja u obitelji i modaliteta ponašanja djece. Kanoničkom korelacionom analizom dobiveno je šest kanoničkih faktora koji ukazuju na različite strukture veza između pojedinih dominantnih pristupa u odgoju (uglavnom neadekvatnih) i prisustva različitih vrsta poremećaja kod djece. Autori konstatiraju da su mnogi od ovih postupaka u suprotnosti sa postupcima koji dominiraju u školi te u svrhu usklađivanja tih postupaka u obitelji i školi, predlaže reorganizaciju i reprogramiranje redovne aktivnosti škole u kojem rad s roditeljima zauzima značajno mjesto.

1. UVOD

Odgoj u obitelji zavisi i od toga kako se roditelji kao nosioci odgojne funkcije, odnose prema djeci. Odnos roditelja prema djeci je jedan od najneposrednijih faktora utjecaja na razvoj i formiranje mladih ličnosti. Od kvalitete tih odnosa, od njihove moralno društvene vrijednosti i odgojne opravdanosti u velikoj mjeri ovisi odgoj mladih. Deformacije u odnosu roditelja prema djeci imaju izvanredno negativan utjecaj na psihički život, mentalno zdravlje i društveno ponašanje djece, što se, između ostalog, manifestira i u pojavi poremećaja u ponašanju.

Biti dobar roditelj, u suvremenom svijetu je imperativ. Visoko postavljeni zahtjevi

izazivaju nesigurnost kod suvremenih roditelja u pogledu toga koji su najbolji odgojni postupci i najprimjerenije reakcije na djetetovo ponašanje. Time je otežano funkcioniranje roditelja pa prema tome i razvoj roditelja kroz roditeljstvo.

S druge strane, svako dijete teži za zadovoljavanjem svojih potreba, te je stoga uspješan onaj razvitak ličnosti koji je uspio razviti djetetovu prirodnu ekspanzivnost na takav način da mu socijalizirana aktivnost pruža zadovoljstvo. Dakle, dijete je moralo imati takva emocionalna iskustva da je zbog njihovog stimulativnog značaja moglo uopće razviti konstruktivnu afirmaciju. Prema Bregantu (1968) ono je moralo da upozna takvu afirmaciju i da spozna njene ugodnosti. A do svega toga može doći

jedino preko zadovoljavajućih emocionalnih iskustava. Todorović i suradnici (1966) u svojoj analizi prestupništva maloljetnika u industrijskim naseljima došli su do rezultata prema kojima ispitanici u najvećem broju odgovora ocjenjuju ljubav roditelja prema njima kao "veoma, jako me voli". Srednji stupanj skale "umjereno me voli" zastupljen je sa 40,9% odgovora, a modalitet "ne voli me" sa 13,4%. Ovi su podaci analizirani i posebno za svakog roditelja. Jaka ljubav prema maloljetniku javlja se od strane preudatih majki (60,4%) dok je taj postotak najmanji kod odnosa maćehe prema maloljetniku (9,5%). Interesantno je da se jaka ljubav javlja u većem postotku kod majki u obiteljima gdje postoji i otac (56,3%) nego što je to slučaj kod samohranih majki (50,4%). Jaka ljubav od strane oca najveća je tamo gdje postoji maćeha (38,1%), nešto manji je postotak u obiteljima gdje postoji majka (37,5) a najmanji tamo gdje ispitanik ima samo oca. Očuh (22,9%) i maćeha (9,5%) imaju najmanji postotak odgovora "jake ljubavi" prema maloljetniku.

Detaljnija analiza dobivenih podataka, od kojih je ovdje prezentiran samo dio, navodi autore da zaključe da su u dobrom broju slučajeva oni takvi da predstavljaju nepovoljan elemenat u porodičnom odgoju mladih. Drugim riječima, pedagoški neopravdan intenzitet ljubavi roditelja prema djeci javlja se kao čest nedostatak obiteljskog odgoja u navedenoj populaciji. To naročito dolazi do izražaja tamo gdje se mladi osjećaju odbačenima bilo od strane jednog ili obaju roditelja.

Kosović (1989) ističe da su u dosadašnjoj pedagoškoj praksi roditelji najčešće griješili, što su u djece razvijali osjećanje posjed-

ništva za ne pripadništva. Takva pedagoška praksa bogato je zloupotrebijavala ekonomski momenat, koji se najbolje vidi u čestim obećanjima uvjetnog tipa gdje se kupuju bezvrijedne ali vrlo skupe igračke ako dijete udovolji nekom zahtjevu roditelja. Ucjenjivanje djece pretvorilo se u ucjenjivanje roditelja jer su djeca motivirana da nešto urade samo kada znaju da ih za to očekuje nagrada. No moralni i drugi vitalni principi odgoja su iz ovog stila odgoja izostali. Što dovodi do mnogih nevolja kada ta djeca trebaju izgraditi vlastiti društveni integritet.

Nerijetko, roditelji svoju ulogu u odgoju shvaćaju kao niz postupaka kojima trebaju oblikovati savitljiv materijal-dijete. Pridošlica-dijete, tretira se kao objekt na kojega treba djelovati, koji je spreman ali pasivan primalac u procesu socijalizacije. Cogswell (prema Kapor-Stanulović, 1985.) navodi razloge historijske, ideološke, društvene prirode uslijed kojih je ovaj jednosmjerni proces socijalizacije i nastao i održao se veoma dugo.

Danas međutim, postoji jedno sveopće usmjerenje suvremenog društva na dijete. Dječji život, dječje potrebe i prava nikad nisu privlačila toliku pažnju (Autorski kolektiv, 1990.). Inzistira se na tome da djetetu treba pružiti optimalne uvjete za razvoj. Da bi se to postiglo, najvažnije je što je moguće više poboljšati kvalitet roditeljstva. Shodno tome, roditeljske obaveze i dužnosti prema djetetu obuhvaćaju široku lepezu različitih aktivnosti, podrazumijevaju snalaženje u raznim vještinama njege i brige oko djeteta, poznavanje problema zdravstvene zaštite i ishrane, pedagogije, fizičkog i psihičkog razvoja i još mnogo toga. Jedan dio ovih

znanja i vještina, ranije se spontano prenosio sa generacije na generaciju, preko zajedničkog života više generacija u okviru tradicionalnih proširenih porodičnih zajednica. Suвременa nuklearna porodica, posebno gradska, izolirana i u generacijskom smislu i sa većom distancom od mreže susjeda, ne pruža mladima mogućnost da vide, da posmatraju njegu djece i da usvajaju znanja o roditeljskim funkcijama na primjerima iz neposredne okoline. Mladi ulaze u brak nepripremljeni. Danas se govori o sve težoj adaptaciji na roditeljstvo, o krizi koja nastaje rođenjem prvog djeteta i o potrebi da se mladi pripremaju za roditeljske uloge (Kapor-Stanulović, 1989.).

Cilj ovog rada je da se pokušaju utvrditi neke zakonitosti u strukturi veza između karakteristika odgoja koji dominira u obiteljima jedanaestogodišnjaka, polaznika redovnih osnovnih škola i modaliteta njihova ponašanja. Svjesni smo pri tom da odnos roditelja prema djeci ovisi od mnogih faktora, kako onih koji proizlaze iz same porodice, tako i onih koji dolaze iz šire društvene sredine. No usprkos tome, zbog poznavanja važnosti samog tog odnosa, za očekivati je da će odgoj, okarakteriziran strožim uz dominaciju tzv. kažnjavajućih i sputavajućih postupaka, vjerojatno češće biti vezan uz prisustvo poremećaja u ponašanju i češće uz njihove teže oblike, nego odgoj u kome dominiraju tzv. potičući (stimulirajući) postupci od strane roditelja. Eventualno dobivene strukture, znatno bi pomogle u uobličavanju razmišljanja o pravcima i načinima djelovanja u smislu ojačavanja uloge obitelji u prevenciji pojave poremećaja u ponašanju kod djece.

2. METODE

Istraživanje povezanosti između karakteristika odgoja u obitelji i modaliteta ponašanja ispitanika provedeno je na uzorku od 464 djeteta, obaju spolova, starih 11 ± 0.5 godina.

Modaliteti ponašanja registrirani su pomoću upitnika o modalitetima ponašanja učenika a karakteristike odgoja, izvodom iz Upitnika o uvjetima života u obitelji II, od varijable 23 do varijable 38. (upitnici u prilogu).

Relacije između navedenih skupova varijabli izračunate su kanoničkom korelacionom analizom (Hotelling, 1936.).

3. INTERPRETACIJA DOBIVENIH REZULTATA

Za potrebe ovog rada najprije smo promotrili korelacije između varijabli koje opisuju određene oblike ponašanja učenika i varijabli koje opisuju pojedine karakteristike odgoja u obitelji. Ta matrica kroskorelacija (koja neće biti štampana zbog velikog broja varijabli) karakterizirana je uglavnom statistički značajnim korelacijama i što je još važnije, u relativno velikom broju slučajeva možemo procijeniti da se radi o dosta dobroj povezanosti među njima. Način na koji su se iskristalizirale one najbolje izražene veze, za interpretaciju je vrlo specifičan. One su u pravilu, negativne što je odraz obrnutog kvalitativnog poretka kategorija u varijablama promatranih prostora.

Tako su na primjer, dvije varijable iz prostora karakteristika odgoja i to: aktivnost roditelja na odgoju djeteta i aktivnost roditelja na obrazovanju djeteta, dobro povezane sa cijelim setom identičnih varijabli iz prostora

ponašanja učenika i to sa negativnim predznakom. Te varijable obuhvaćaju jedan dio ponašanja koje se odnosi na učenikovo učenje, zatim dio koji se odnosi na neke aktivne te dio koji se odnosi na neke pasivne oblike ponašanja koje uvjetno možemo nazvati nepoželjnim. Informiranost roditelja o napredovanju djeteta u školi, negativno je povezana sa navedenim grupama ponašanja samo u nešto manjem broju slučajeva.

Zanimljivo je da varijabla "Tko se pretežno bavi odgojem djeteta" ne ostvaruje posebno visoke korelacije sa varijablama koje opisuju oblike ponašanja učenika.

Za razliku od varijabli koje se odnose na fizičko i verbalno kažnjavanje od strane roditelja, ostale varijable iz prostora karakteristika odgoja u užem smislu, ostvaruju relativno visoke negativne korelacije tek sa nekoliko varijabli ponašanja kao: opći uspjeh u školi, uspješnost u izradi domaćih zadaća, rastresenost, neurednost tijela i odjeće, pospanost, plačljivost, nemarnost i nezainteresiranost.

Fizičko i verbalno kažnjavanje međutim, u dobroj su negativnoj vezi sa znatno većim brojem varijabli iz prostora ponašanja. To su sve varijable vezane za obaveze djeteta u školi u užem smislu, a tu je još rastresenost, prkos, verbalna agresivnost, neurednost pribora, plačljivost, nezainteresiranost i nemarnost. Osim toga, samo fizičko kažnjavanje dobro je povezano i sa relativno čestim hipohondrijskim jadikovanjima, nametljivošću, fizičkom agresivnošću, laganjem, "cinkarenjem" i varanje.

Varijable koje se odnose na poticanje djeteta od strane roditelja na društvenom, kulturnom i sportskom planu uglavnom su u

negativnoj, jače izraženoj vezi sa općim uspjehom djeteta u školi.

Naravno, kako se radi o deskriptivnom pristupu analizi veza među varijablama, svjesni smo prikrivenosti njihovih latentnih dimenzija. No, i iz ovih se podataka može zaključivati o generalnom pravcu tih veza. Očigledno je da je pretežno nestimulirajući ili bolje rečeno represivni pristup roditelja (fizičko i verbalno kažnjavanje) između ostalog, jače povezano sa prisutnošću aktivnih oblika nepoželjnog ponašanja koje u najmanju ruku, graniči sa destruktivnim, dok je samo odsustvo stimulirajućeg pristupa, povezano uglavnom sa pasivnim oblicima takvih ponašanja.

Kanoničkom korelacionom analizom, utvrđena je statistički značajna povezanost šest parova kanoničkih varijabli prostora karakteristika odgoja u obitelji i prostora ponašanja učenika (tablica 1.). Zbog identifikacije ovih šest kanoničkih varijabli, izračunata je zajednička varijanca originalnih varijabli koja u njima učestvuje i to kako za prostor karakteristika odgoja u porodici tako i za prostor ponašanja učenika (tablice 2. i 3.). U prostoru originalnih varijabli karakteristika odgoja u porodici, za definiranje značajno povezanih parova kanoničkih varijabli, najbitnije su informacije o tome da li roditelji opravdavaju neprihvatljive postupke djeteta, o aktivnosti roditelja na odgoju i obrazovanju djeteta, fizičkom kažnjavanju djeteta, informiranju roditelja o napredovanju i razvoju djeteta u školi, provođenju čvrste kontrole nad djetetom te poticanju djeteta na aktivnosti u domeni sporta i kulture. Iz prostora ponašanja učenika, po visini zajedničke varijance u odnosu na šest značajno povezanih parova

kanoničkih varijabli, izdvajaju se prvenstveno informacije o općem uspjehu u školi, redovitosti u izradi domaćih zadaća, neurednosti školskog pribora, nemarnosti, razmaženosti, laganju, rastresenosti i neopravdanom izostajanju učenika sa nastave.

Struktura značajno povezanih parova kanoničkih varijabli najvećim će dijelom ovisiti upravo o navedenim varijablama (tablice 4. i 5.).

Prva kanonička varijabla u prostoru ponašanja učenika opisana je prisustvom čitavog niza ponašanja koja su smatrana nepoželjnim. To je, prije svega, loša pozicija u odnosu na ostale učenike u razredu, vezana za opći uspjeh u školi, za redovitost u izradi domaćih zadaća, a relativno česta je neurednost školskog pribora, nemarnost, nezainteresiranost, školska nediscipliniranost, neopravdano izostajanje s nastave ili njeno napuštanje, rastresenost, verbalna agresivnost, laganje, neurednost tijela, pospanost, brzopletost, nametljivost, prkos, fizička agresija, druženje s osobama asocijalnog ponašanja, oponiranje kolektivnim akcijama, varanje u školskim ispitnim situacijama i razmaženost. Radi se dakle, o slabom izvršavanju školskih obaveza i aktivnim oblicima nepoželjnih ponašanja učenika. Na planu karakteristika odgoja ova varijabla je karakterizirana nezadovoljavajućom aktivnošću roditelja na obrazovanju i odgoju djeteta, relativno čestim fizičkim kažnjavanjem djeteta i opravdavanjem njegovih neprihvatljivih postupaka, slabom informiranosti o napredovanju djeteta u školi, relativno čestim verbalnim kažnjavanjem i primjenom društvene izolacije djeteta te relativnim od-

sustvom poticanja djeteta da se bavi društveno korisnim radom i sportom, savjetovanja i nagrađivanja. Moglo bi se reći da se radi o dominantno sputavajućim i kažnjavajućim karakteristikama odgoja uz elemente pedagoškog zapuštanja djeteta. Ovo je faktor kažnjavanja i pedagoškog zapuštanja uz aktivne oblike poremećaja u ponašanju djeteta.

Iskustva pokazuju da psihohigijenski nepovoljna atmosfera u ranoj mladosti može poremetiti razvoj djeteta na području jedne ili više njegovih potreba s posljedicom da se čovjek kasnije pokaže nesposobnim (u obimu koji je potreban za zadovoljavanje zajedničkog života u društvu) naći odgovarajuće oblike zadovoljavanja tih svojih potreba. Pristup roditelja u odgoju, kakav je opisan u navedenom faktoru, po našoj procjeni, argumentirano govori upravo o takvoj atmosferi. Kažnjavanje koje dominira u odgoju, odavno se smatra neefikasnim jer se bazira na pogrešnoj ideji da ljudi mogu biti prisiljeni ili uvjereni iz vana da rade ono što ne žele raditi. S druge strane, odsutni su stimulirajući (ili podržavajući) postupci u odgoju a vidljiva je i nezainteresiranost roditelja za opće napredovanje djeteta (kako u školi tako i izvan nje). Po ovome se može prosuditi da se u suštini radi o neplanskom (neintencionalnom) odgoju uz dominaciju agresivnih postupaka s ciljem spriječavanja nepoželjnih oblika ponašanja kako ih definiraju roditelji. S druge strane, ne vodi se računa o iščekivanjima, željama i nadama djeteta kao što se ne prihvaćaju ni njegove samostalne inicijative. Nije važno što dijete jeste ili želi da bude, od njega se traži samo da se upravlja prema modelima koje određuju porodica i škola i koji su mu nek-

ritički nametnuti. Čak i u slučajevima kada su ovim faktorom opisane smetnje, mogle nastati bez grubog zapuštanja, zlostavljanja ili zanemarivanja djeteta, sigurno je da je upravo takvo ponašanje roditelja djeteta značajan katalizator poremećaja u ponašanju ili poremećaja u psihičkom ili fizičkom zdravlju djeteta. Odsustvo posljedica nije, međutim, okolnost koju treba pozitivno ocijeniti. Mnoge posljedice po svojoj prirodi nastupaju tek kasnije. Navedeni faktor, međutim, opisuje cijeli niz aktivnih poremećaja u ponašanju čiju genezu dobrim dijelom možemo objasniti upravo opisanim karakteristikama odgojnog utjecaja roditelja čak i ako apstrahiramo niz ostalih nepovoljnih okolnosti u kojima se obitelj ili pak dijete moglo naći. Kako inače objasniti činjenicu da iz mnogih obitelji, opterećenih različitim nepovoljnim okolnostima socijalnog, ekonomskog, kulturnog karaktera ili slično, uz povoljnu atmosferu i stimulirajuće postupke roditelja, kao dinamičkog poriva, nalazimo djecu koja su u stanju realizirati svoje potencijalne mogućnosti na društveno prihvatljiv način.

Druga kanonička varijabla u prostoru ponašanja učenika opisana je dobrim dijelom, njegovim prihvatljivim oblicima kao što je odsustvo razmaženosti, učestvovanje u kolektivnim akcijama, te u odnosu na druge učenike, povoljnijom procjenom u odnosu na nametljivost, prkos i verbalnu agresivnost. S druge strane, prisutno je povlačenje iz vannastavnih aktivnosti bilo u školi bilo izvan nje, plašljivost i česta neurednost tijela i odjeće. Što se tiče karakteristika odgoja, roditelji ne opravdavaju neprihvatljive postupke djeteta ali je njihova aktivnost i informiranost o odgoju i obrazovanju djeteta procijenjena nezadovoljavajućom uz

odsustvo poticanja djeteta na društvene i kulturne aktivnosti te nagrađivanja i savjetovanja djeteta. Ovdje se po našoj procjeni radi o faktoru vlastite socijalne marginalizacije učenika uz pasivan odnos roditelja na planu odgoja. Radi se očigledno o roditeljima koji su odgojnu funkciju u užem smislu, uglavnom prepustili školi a sami ostali po strani. Priroda postojećih relacija između ovakvog pristupa roditelja u odgoju i ovako specifičnog ponašanja učenika ovisi o nizu faktora koji nam momentalno nisu poznati. Time prvenstveno mislimo na proces tzv. samoodgoja djeteta koji podrazumijeva sistematsko svjesno utjecanje na razvoj i nesvjesno utjecanje kad djeca asimiliraju utjecaje odraslih kao aktivni učesnici i svjedoci u životu odraslih. Zato se i kaže da se na ličnost u razvoju mnogo više djeluje onim što odrasli čine nego onim što govore. Zbog toga je neophodno voditi računa o dosljednosti verbalnih i akcionih stavova roditelja, koji su nam ovdje ostali sakriveni. No taj proces (samoodgoja) ne ovisi samo o iz okoline pritičućeg, kakvo god ono bilo, već se odvija u igri biološki datog i u nasljednoj fazi fiksiranog, endogenog. Dijete iz odgojno pasivnih porodica ne mora nužno težiti ka vlastitoj socijalnoj marginalizaciji (a što je vidljivo i iz strukture nekih od faktora koji slijede) što znači da i samo, na temelju vlastitih potencijala učestvuje u kreiranju svojih ponašanja. No ipak, čini nam se da ovaj faktor ukazuje na vjerojatnost da djeca roditelja, ne opisani način otuđenih od svoje socijalizacijske uloge, imaju znatno veće šanse da razviju vlastitu socijalnu marginalizaciju od ostale djece.

Treća kanonička varijabla u prostoru ponašanja učenika opisana je odsustvom

interesa za suprotni spol, plačljivosti, hipohondrijskih jadikovki, laganja, brzopletosti, mucanja i varanja u školskim ispitnim situacijama no čestom neurednošću školskog pribora. U prostoru karakteristika odgoja radi se o neprimjenjivanju čvrste kontrole nad djetetom i fizičke kazne, nema postavljanja prevelikih zahtjeva na dijete ali niti savjetovanja djeteta i poticanja na sportske aktivnosti. Odgojem se bave oba roditelja ali je njihova aktivnost na obrazovanju nezadovoljavajuća. Radi se o faktoru neupadljivog ponašanja djeteta UZ PASIVAN pristup odgoju od strane roditelja. Uz iste ograde, kao u elaboriranju prethodnog kanoničkog faktora, moguće je konstatirati da roditeljski odgoj koji je okarakteriziran pasivnim, ne mora nužno biti vezan uz upadljivo ponašanje djeteta. Očigledno se radi o djeci koja motivaciju za svoju relativno dobru uklopljenost u zajednicu i za redovno izvršavanje obaveza, crpe iz nekih drugih izvora. Nije isključeno niti to da se neintencionalni odgoj od strane roditelja u ovom faktoru unekoliko razlikuje od onog u prethodnom bez obzira na to što su na manifestnom nivou u prostoru karakteristika odgoja, ovi faktori slični.

Četvrta se kanonička varijabla u prostoru ponašanja učenika može definirati mokrenjem u krevet, interesom za suprotni spol, plačljivošću, ulizivanjem nastavniku ali i odsustvom laganja, nadalje, masturbiranjem, nemarnošću, te neučestvovanjem u vršenju krivičnih djela. Prisutna je još povučенost, potištenost i nezainteresiranost. Što se tiče pristupa u odgoju ističe se odsustvo nagrađivanja ali i prisustvo verbalnog kažnjavanja. Roditelji se redovno informiraju o djetetovu napredovanju u školi i provode čvrstu kontrolu nad djetetom, mada ga

društveno ne izoliraju, te ga potiču na društvene aktivnosti. Odgojem se rijeđe bave oba roditelja. Iz opisa proizlazi da se radi o faktoru pasivnih oblika poremećaja u ponašanju uz čvrstu kontrolu u odgoju. Po svemu sudeći, radi se o pristupu u odgoju koji je rezultat jednog tradicionalnog ubjeđenja da roditelji imaju ogroman utjecaj na razvoj svoje djece. Potrebno je samo znati i pridržavati se određenih uputstava i dijete će postati samostalnije, zrelije, odrešitije, pristojnije, bolje će se kontrolirati. Po ovom shvaćanju roditelj je primarni agens socijalizacije, dijete je objekt akulturacije. Roditelj je nadređen, pun snage, davalac, dijete je podređeni objekt akulturacije. Roditelj je nadređen, pun snage, davalac, dijete je podređeni, bez ikakvih predznanja, primalac. Faktor upravo opisuje čvrstu kontrolu i verbalnu agresivnost kao dominantne metode u odgoju a s druge strane postoji nedostatak drugih, stimulirajućih odgojnih postupaka i uvažavanja specifičnosti karakteristika djeteta. Te postupke u osnovi možemo nazvati autoritativnim odgojem za koji je poznato da predstavlja jedan od najčešćih i najdominantnijih faktora dječje neuroze jer održava dijete u neprestanoj napetosti. On izaziva u djetetu potrebu da se s roditeljima bori, naročito ako je prethodno bilo ili istovremeno jeste razmaženo. No ako roditelji na taj otpor i dalje reaguju u istom pravcu (dakle novim odgojnim pogreškama u istom stilu) dijete mora upotrijebiti neko jače sredstvo da bi roditelje prisililo na popuštanje-prikazuje se nesposobnim, slabim, bolesnim, na što ukazuju i ponašanja djece opisana u ovom faktoru.

Peta kanonička varijabla u prostoru ponašanja učenika definirana je neurednim

školskim priborom, odsustvom hipohondrijskih jadikovki, neuključivanjem u slobodne aktivnosti u školi ili izvan nje, razmaženošću i druženjem s asocijalnim osobama. U prostoru karakteristika odgoja radi se o odsustvu biološkog lišavanja djeteta ali i pravdanja njegovih neprihvatljivih ponašanja od strane roditelja. Fizičkog kažnjavanja nema i dosta je prisutno savjetovanje kao odgojni postupak. Aktivnost roditelja procijenjena je zadovoljavajućom ali oni dijete uglavnom ne potiču na sportske aktivnosti. Radi se o faktoru razmaženosti djeteta uz elemente prezaštitničkog stava roditelja. Nevolja mnogih roditelja svakako je i to što su sami živjeli u teškim uvjetima i sada oni misle da žive kroz svoju djecu. Međutim, pri takvom rezonu, obično nisu svjesni da oni na taj način ne pomažu djeci da se razviju u zrele i sposobne ličnosti za borbu nego ih na pogrešan način štite od raznih stresova. Često roditelji čine pogrešan korak i u tome jer sami rade ono što bi djeca valjalo da obave čime im se uskraćuje istinski susret sa radom, životom i okolnostima u kojima bi valjalo savladati izvjesne prepreke. Dobar primjer je opravdavanje djetetovih neprihvatljivih ponašanja, koje je u navedenom faktoru učestalo, a koje onemogućuje dijete da preuzme vlastitu odgovornost za to ponašanje. S druge strane, čak se i ne mora raditi o razmaženosti u smislu poklanjanja prevelike pažnje i nježnosti već maženja u smislu suvišnog dozvoljavanja nečega što bi trebalo obazrivo ali odlučno ograničavati ili pak poklanjanja, za dječji uzrast, prevelike doze materijalnih sredstava. Do tog svojevrsnog maženja može doći i zbog bezbrižnosti ili nedovoljne emocionalne angažiranosti roditelja, te zbog osjećaja

krivice, kad osjete da s djetetom nepravilno postupaju i zato to pokušavaju da nadoknade na ovaj nepravilan način. Ovakav pristup u objašnjenju navedenog faktora čini nam se relativno opravdanim, jer ponašanja djece izložene opisanim odgojnim postupcima ukazuju na njihovu relativnu nesnalažljivost u zajednici. Okarakterizirana su razmaženima i "pošteđena" vannastavnih aktivnosti kako u školi tako i izvan nje, a socijalne grupe kojima inkliniraju, vjerojatno mogu omogućiti djelomičnu kompenzaciju njihove nemogućnosti adekvatnog snalaženja (afirmacije) u zajednici.

Šesta i posljednja značajna kanonička varijabla u prostoru ponašanja učenika može biti definirana grickanjem noktiju i slabom izvanškolskom aktivnošću. Odsutna je rastresenost prkos, bježanje od kuće, poklanjanje svoje imovine i preprodaja. U prostoru karakteristika odgoja vidljivo je da su u njemu prisutna oba roditelja bez previsokog zahtjeva na dijete i društvene izolacije djeteta. međutim, odsutno je nagrađivanje djeteta i poticanje na društvene, kulturne i sportske aktivnosti a ima i elemenata biološkog lišavanja djeteta. Riječ je o faktoru grickanja noktiju i pasivnog pristupa RODITELJA U ODGOJU UZ ELEMENTE BIOLOŠKOG LIŠAVANJA djeteta. Informacije koje ovaj faktor pruža u oba ispitivana prostora, nedovoljne su bilo za kakvo njegovo ozbiljnije elaboriranje. Za pretpostaviti je svakako, da je život porodice pretežno loše i neadekvatno organiziran. Iako u navedenom faktoru nema konkretnijih elemenata za takvu tvrdnju, sama činjenica da su u odgoju prisutni elementi biološkog lišavanja djeteta, kao krajnje nehumanog pristupa, implicira vjerojatnost

o postojanju još nekih neprihvatljivih postupaka, koji istraživanjem nisu predviđeni.

4. ZAKLJUČAK

Cilj rada bio je utvrditi povezanost između nekih karakteristika odgoja u obitelji i modaliteta ponašanja djece. Kanoničkom korelacionom analizom dobiveno je šest kanoničkih faktora koji ukazuju na različitost strukture povezanosti između dominantnih pristupa u odgoju djece i specifične tendencije u ponašanju koje karakteriziraju djecu iz takvih obitelji. To su:

- faktor kažnjavanja i pedagoškog zapuštanja uz aktivne oblike poremećaja u ponašanju djeteta
- faktor vlastite socijalne marginalizacije učenika uz pasivan odnos roditelja na planu odgoja
- faktor neupadljivog ponašanja djeteta uz pasivan pristup odgoju od strane roditelja
- faktor pasivnih oblika poremećaja u ponašanju uz čvrstu kontrolu u odgoju
- faktor razmaženosti djeteta uz elemente prezaštitničkog stava roditelja
- faktor jednog od simptoma dječje neuroze i pasivnog pristupa roditelja u odgoju uz elemente biološkog lišavanja djeteta.

U radu smo pošli od pretpostavke da će nam, između ostalog i ovi rezultati omogućiti jasnije razmišljanje o mogućnostima djelovanja na prevenciji poremećaja u ponašanju kod djece osnovnoškolske dobi. Naime, iako znamo da u objašnjenju dobivenih veza ne možemo zanemariti i druge subjektivne ili objektivne okolnosti

(društveni ili ekonomski status, obrazovanje, bolesti) koje postoje ili su im prethodile, smatramo da bi kvalitetniji pristup roditelja u odgoju djece mogao utjecati i na te okolnosti. Pri tom se u razmišljanju ponovo možemo vratiti u zatvoreni krug, u smislu opravdavanja neadekvatnih odgojnih postupaka tim drugim okolnostima (potrebno je vrijeme, znanje, smirenost, potrebni su kriteriji po kojima se zna da je ovaj postupak ispravan a ovaj ne...).

Upravo u svrhu pomoći roditeljima pred kojima su u današnje vrijeme visoki zahtjevi u odnosu na odgoj njihove djece, mišljenja smo da bi škola kao odgojno obrazovna institucija morala preispitati kvantitet i kavalitet svoga rada. Naime, polaskom djeteta u školu, nije se uloga odgoja i obrazovanja potpuno premjestila u tu instituciju. Ali, mnogi roditelji, kao što rezultati ovog rada pokazuju, nisu u stanju slijediti i biti dosljedni principima odgoja i obrazovanja koje nameće škola. Postupci koje oni primjenjuju kao što seu kažnjavanje, pedagoško zapuštanje, pasivan odnos prema odgoju i obrazovanju, čvrsta kontrola ili pak prezaštitnički stav, pa čak i biološka lišavanja djeteta, suprotni su postupcima na kojima se temelji ili bi se trebao temeljiti rad škole. Naravno da je i sam rad škole znatno otežan ako djeca, nenavikla na poticanje, hrabrenje, odgovornost za svoje postupke i zdravo takmičenje, ne respondiraju na takve postupke u školi.

Da bi se ostvarila barem djelomična dosljednost odgojnih postupaka u obitelji i školi, po našem bi mišljenju škola trebala, kao redovni svoj zadatak uprogramirati intenzivan rad sa roditeljima od momenta upisa djeteta, čak i pod cijenu visokog stupnja vlastite

reorganizacije. To znači da je osim redovnih roditeljskih sastanaka drugačijeg kvaliteta, potrebno organizirati redovan grupni i / ili individualni rad s roditeljima čiji bi krajnji cilj bio poboljšanje kvalitete roditeljstva, za koju je često potrebno "dirnuti" i u cjelokupan stil života obitelji. Istvremeno predstoji

poboljšanje kvalitete odgojnog rada s djecom, koji ne smije biti zakinut u ime obrazovnih sadržaja. Sve ovo implicira, ne samo preispitivanje nastavnih sadržaja već i razmišljanja u pravcu doedukacije postojećeg kadra u školi kao i angažiranja kompletnih stručnih timova na školi.

PRILOG: Tablice

Tablica 1

I	C	C ²	P
1	.63369	.79605	.00000
2	.39546	.62886	.00000
3	.37639	.61351	.00000
4	.32270	.56807	.00000
5	.25130	.50130	.00000
6	.22163	.47077	.00043*
7	.20754	.45557	.01310
8	.18566	.43089	.13427
9	.16378	.40469	.45536
10	.16170	.40212	.76687
11	.13479	.36714	.96659
12	.12080	.34756	.99627
13	.08276	.28767	.99981
14	.07672	.27698	.99982
15	.05647	.23764	.99988
16	.04173	.20427	.99873

* posljednja značajna korelacija

Tablica 2.

INFORP	.53	VERKAP	.47
ODGOJP	.44	NEPOLP	.88
SAVJEP	.43	IZOLAP	.38
NAGRAP	.42	BIOLIP	.28
ZAHTJP	.25	SPORTP	.52
KONTRP	.55	KULUMP	.53
FIZKAP	.71	DRUKOP	.39

Tablica 3.

OPUSPP	.63	SKITUP	.09
SKODIP	.37	CINKAP	.16
DOMZAP	.61	ULIZIP	.19
NEOPRP	.39	OPONIP	.30
NAPNAP	.33	VARASP	.22
IZONAP	.24	ZLOVAP	.17
RASTRP	.44	NEUTIP	.35
GRICKP	.17	NEUPRP	.59
TIKOVPP	.12	POSPAP	.32
MOKREP	.14	PREPRP	.13
SISANP	.06	PLASLP	.15
BRZOPP	.28	POVUCP	.11
HIPOHP	.27	POTISP	.12
NAMETP	.21	PLACLP	.33
PRKOSP	.28	NEMARP	.50
VERBAP	.36	NEZAIP	.43
FIZIAP	.26	RAZMAP	.47
LAGANP	.46	MUCANP	.07
MASTUP	.11	VANNSP	.17
PUSENP	.02	VANNIP	.32
ALKCHP	.07	PONRAP	.06
BJEZKP	.16	PREKIP	.02
VLAIMP	.10	EMOHLP	.03
PORIMP	.08	SUPSPP	.36
KRADJP	.09	EKSCEP	.08
ASOCOP	.27	SANKCP	.13
TAPKAP	.06	DRUGKP	.12

Tablica 4.

Korelacije kanoničkih i originalnih varijabli ponašanja učenika

	V ₁	V ₂	V ₃	V ₄	V ₅	V ₆
OPUSPP	-.77	-.12	.01	-.11	.05	-.01
SKODIP	-.56	.06	.18	-.05	.09	.07
DOMZAP	-.76	-.04	.06	-.09	.00	.07
NEOPRP	-.59	.16	-.01	-.04	.06	.10
NAPNAP	-.51	.15	-.11	.02	.13	.08
IZONAP	-.38	.15	-.07	.16	-.17	.07
RASTRP	-.54	.11	-.04	-.14	.06	.32
GRIOKP	-.11	-.01	-.03	-.09	-.12	-.36
TIKOVF	-.28	.19	.03	-.02	.04	-.03
MOKREP	-.13	.02	-.00	-.33	.06	-.06
SISANP	-.04	.17	.11	-.02	.00	-.11
BRZOPP	-.41	.17	.22	-.13	-.11	.09
HIPOHP	-.19	.17	.30	-.14	.27	-.10
NAMETP	-.31	.24	.15	.10	-.09	.09
PRKOSP	-.41	.25	.05	.00	-.04	.21
VERBAP	-.52	.26	.08	.08	.01	.09
FIZIAP	-.45	.15	.14	.08	.06	.07
LAGANP	-.56	-.05	.22	.28	-.10	-.06
MASTUP	-.03	.05	.05	-.31	-.02	-.03
PUSENP	-.02	-.05	-.11	-.02	.02	-.05
ALKOHP	-.09	.07	.07	.05	-.18	-.09
BJEZKP	-.20	-.08	.08	.17	-.01	.27
VLAIMP	-.18	-.07	-.04	.13	-.01	.20
PORIMP	-.15	-.09	.00	.12	.00	.19
KRADJP	-.22	-.13	-.07	-.07	-.07	.08
ASOCOP	-.41	-.12	-.05	.03	-.21	.17
TAPKAP	-.09	-.06	.09	.17	-.06	.04
SKITUP	-.22	-.07	.01	.08	-.07	.16
CINKAP	-.29	.05	.19	-.09	-.11	.09
ULIZIP	-.19	.12	-.09	-.31	-.15	.06
OPONIP	-.35	.37	-.14	.01	.10	.04
VARASP	-.35	.15	.20	-.10	-.01	-.12
ZLOVAP	-.20	.05	.18	.24	.07	.14
NEUTIP	-.50	-.20	-.10	-.07	.14	.14
NEUPRP	-.61	.04	-.24	-.04	.39	.06
POSPAP	-.51	.10	-.08	.03	.06	-.19
PREPRP	-.13	-.10	.15	.12	.11	.20
PLASLP	-.13	-.28	.08	-.10	.05	-.17
POVUCP	-.04	-.18	-.10	-.24	.00	-.02
POTISP	-.24	-.12	.02	-.21	-.03	-.00
PLACLP	-.20	.11	.39	-.31	-.00	.13
NEMARP	-.65	-.04	.01	-.27	.00	.05
NEZAIP	-.61	-.10	.05	-.20	.01	-.03
RAZMAP	-.26	.57	-.02	-.01	-.24	-.08
MUCANP	-.14	.01	.21	-.02	.02	-.00
VANNSP	.17	.29	.07	-.03	.21	-.02
VANNIP	.17	.32	.09	.02	.26	.32
PONRAP	-.03	-.06	.06	.12	-.09	.16
PREKIP	-.03	.06	.04	.04	-.06	.09
EMOHLF	-.07	.01	.04	-.09	.04	-.08
SUPSPP	-.00	.06	.47	-.33	-.08	-.13
EKSCEP	-.13	.12	.09	.17	-.06	.04
SANKCP	-.08	-.11	.19	.18	.14	.13
DRUGKP	-.05	-.03	.19	.27	.07	-.03

Tablica 5.

Korelacije kanoničkih i originalnih varijabli karakteristika odgoja u obitelji

	V ₁	V ₂	V ₃	V ₄	V ₅	V ₆
ODGAKP	.78	.06	.33	-.09	-.29	.09
OBRAKP	.79	.35	.24	.09	-.07	-.00
INFORP	.51	.33	.08	-.37	-.10	.00
ODGOJP	.24	.13	.41	.18	.13	-.37
SAVJEP	.39	.22	.35	-.11	-.30	-.02
NAGRAP	.26	.25	-.02	.48	-.09	.19
ZAHTJP	.17	-.10	-.36	.07	-.15	-.22
KONTRP	.11	-.07	-.64	.35	.04	-.00
FIZKAP	.57	-.16	-.45	-.07	-.34	-.14
VERKAP	.49	-.23	-.08	.38	-.01	-.14
NEPOLP	.55	-.62	-.02	-.15	.39	.05
IZOLAP	.36	.19	-.16	-.24	.16	-.31
BIOLIP	.12	-.18	-.07	.07	-.41	.22
SPORTP	.28	.14	.27	-.00	.29	.50
KULUMP	.52	.36	-.06	-.14	.12	.28
DRUKOP	.40	.16	.09	-.25	.11	.34

Literatura

1. Autorski kolektiv (1990): Psihološke pravice otrok. Simbioza in avtonomija. Društvo psihologov Slovenije. Ljubljana.
2. Bregant, L. (1968): Psihološki aspekti vaspitne zapuštenosti. Osvrti 1. Savez društava defektologa Jugoslavije. Beograd. str. 10-22.
3. Kapor-Stanulović, M (1985): Psihologija roditeljstva. Nolit. Beograd.
4. Kosović, D. (1989): Stres. Univerziteteska riječ. Nikšić.
5. Todorović i sur. (1966): Prestupništvo maloletnika u industrijskim naseljima. Institut za kriminološka i kriminalistička istraživanja. Beograd.

SOCIO-DEMOGRAFIC CHARACTERISTICS AND SOCIOPATHOLOGIC INCIDENTS IN THE PUPIL'S FAMILY

Summary

The purpose of this work was to estimate connections between some of the family sociodemographic characteristics and the occurrence of the sociopathologic incidences. Canonic correlation analysis showed five significant canonic factors. These factors point out the importance of the complete family, high cultural and educational parental level as important factors for inexistence of sociopathologic incidences. The possible predictor of such incidences in the family is migration. Low cultural level and parents working abroad are mostly connected with inadequate educational approach, so authors conclude that the knowledge of sociodemographic family characteristic is a good base for different school activities aiming the systematic professional work with parents.